

Ferhengê Dimilî (Zazakî) û Kurmancî (A-a)

Seîd VEROJ

DİMİLÎ

a: 1. Sey gelek alfabeyanê zîwanê bînan kirdî de zî tîpa vernî ya alfaba ya. 2. Nişana hayret û gazî ya.

*A! çiqas rind a. 3. Bêro pey qisan mana makîyêya ê qisan nişan dana. * Şewa tarî. Dara girde. 4. Bêro vernîda namanê kerdoxan ê zemîran mana wayîr biyayîşê dana. *A mi, a to, a jê/ja, a zana. 5. Fiîla alîkar a. * Namey keynada mi Delal a. Ez mamusa ya. 6. “a” bêro vernîya qorî zerfan(pronavan) dereca ênan hera kena.

* Ver/ aver, pey/apey, cêr/acêr, cor/ acor. 7. Vernîya tayê kelîman de bêro bena fiîla alîkar, sey ve ya kurmacî ya.

* Akewtiş/veketin, abiyayîş/ vebûn, aqetnayîş/ veqetîn.

aa: bêro vernîya cumleyan mana nîda dana ay cumle. *Aa! eno hawa bî?

aba: yew bêj xeftanê) piragirewtîşî.

Abbasî: barixa Abbas bîn Abdulmutalîb î, ke Iraq û Misir de xelîfetî kerda.

abêna: biyayîşeya têkilîya cinsî. bw. dena, nîya.

abênayîş: têkilîya cinsî de livê carmêrdî. bw denayîş, nayîş.

abênaya (e): cenîya ke bi reyde têkilîya cinsî bîya.

abirr: çîyo ke tûmî ra ameyo abirrnayîş.

abirrnayîş: ganî yan zî merde, cêrakerdişeya du (di) çîyan.

* Gede şit ra abirrna. * Bizê xo bol ra abirrnayê. bw. aqitnayîş.

abirryayîş: 1. Cêra biyayîşeya du çîyan. 2. Vindertişê varayîşê varanî.

KURMANCÎ

a: 1. Wekî gelek alfabeyê zîmanên dinyayê, di kurdî de jî tîpa yekemîn a alfabê ye. 2. Nişana hayret û gazî ye. *A!

çiqas rind e. 3. Bi daçekî were dawîya gotinê, mana mêyitiyê dide wê. 4. Were pêşîya pronavê kirdewarê mê, mana xweyîbûnê dide. * A min, a, te, a wan.

5. Ji ew tiştê ku meriv naxwaze levzê wî bigre devê xwe, di şûna wî da tête karanîn. * Filan kes a nebûyî di serê wî da hatiye. 6. Di dawîya hinek kelîman da têt û wî wesfî di wan da rave dide,

yanî wan digewirîne xwedan rengdêr. *Zanîn/zana, xwendin/xwenda, westin / westa.

aa: were pêşîya hevokê mana nîdayê dide. * aa! bi vî hawayî bû?

aba: celebek qeftanê lixwekirinê.

Abbasî: albata Abbas bîn Abdulmutalîb e, ku di Iraq û Misrê de xelîfetî kirîye.

nîya: çêbûna têkilîya cinsî.

nîyan: di têkilîya cinsî de livandina mêr.

nîyandî: jina ku bi wê re têkilîya cinsî bûye.

veberr: tiştê ji tûmî jêvebûye. Bn. beş.

veberrîn: ganî yan jî mirî, jihevkirina du tiştan. *Zarok ji şîr veberrî.

* Bizin ji kerî veberrîn. bn. veqetandin.

hatin veberrîn: 1. Jihevûna du tiştan. 2. Rawestina barîna baranê.

abîyayîş: hereketê tersê biyayîşê.

*Abiyayîşê berî.

a bîne: bw. ay bîne, a bîn.

a bînê: bw. ay bînên.

abîşew: şewa verê emşewe.

abîşewên: çiyê ke yew şew verê ra mendo.

abîterşew: du (di) şewî verê emşewe. bw. bîterşew.

abîterşewên: çiyê ke verê du (di) şewan ra mendo.

abr: zê kelekê û wirdêkê kelek o.

abre: giraneya firaqê ke yew çî tede bêro setîş.

abrik: wirdêkê abrî yo.

aborî: bw. ekonomî, îqtîsad.

abuhawa: bi eno hawa.

abû: ay çiyê ke biyo.

abû hawa: bi eno hawa.

abû Homay: bi ya Homay.

abû gore: bi enî gore.

abûqat: bw. wekîl.

abûqateye: bw. wekîleye.

abûqat bîyayîş: keso ke tahsîlê abûqatî bikero. 2. Ayo ke sewbîna mêrdiman bipawo.

abûqatey kerdiş: keso ke îşê abûqatî bikero.

abûqat girewtîş: qabê yew dawarê wekîl tayîn kerdiş

abûr: 1. Koç kerdişê teyr û tebûran ref bi ref. 2. Çay liçikan. * Abûrê liçikandê mi rind nîyo.

abûr bîyayîş: koç biyayîşeya teyr û tebûran.

abûrî: 1. Ay teyrê ke koçber benê. 2. Yew tewir qertel

abû semed: bi eno semed.

Acem: 1. Namê Îranîjan. 2. Mûzîkê Tirkî de namê yew perdî û meqamî.

acemî: 1. Yewdo ke newe dest bi yew karî biko û xerîbê ay karî bo.

vebûn: hereketê bervajî bûyinê. *Vebûna derî.

ew a dî: nîşandana tiştê duyemîn.

ewan ê din: nîşandana piranîya tiştên duyemîn.

şeva çuyî: şeva berê îşev. bn. şeva bûhûrî.

bermayê şeva çuyî: tiştê ku ji şeva çuyî maye.

bîterşev: du şev berê îşevê. bn. şevtira dî.

bermayê bîterşev: tiştê ku bermayê du ra şev berê be.

abr: wek kelekê û piçuktirê wê ye.

abrê: giranîya firaqê ku tişt tede hatibe wezandin.

abrik: piçuktirê abrê ye.

aborî: bn. ekonomî, îqtîsad.

bi vê hawayê:

a bû: ew tiştê ku bûye.

abû hawa: bi vî hawayê

abû xwedê: bi ya Xwedê.

abû gore: bi vî gorê.

abûqat: bn. bergir, wekîl.

abûqatî: bn. bergirî, wekîlî.

abûqat bûyin: kesê ku xwendina abûqatî biqedîne. 2. Ew ê ku bergirîya yekê dî bike.

abûqatî kirin: kesê ku îşê abûqatî bike

abûqat girtin: ji bo dawekî tayînkirina wekîlekî.

abûr: koçkirina teyr û tebûran ref bi ref.

abûr bûn: koçbûna teyr û tebûran.

abûrî: ewan teyrên ku koçber in.

ji ber vê(vî):

Acem: 1. Navê Îranîyan. 2. Di mûzîka Tirkî de navê perde û meqamekî.

acemî: 1. Kesê ku nû dest bi karekî bike û xerîbê wî karî be.

acemî bîyayîş: vera yew karî
xerîb û xam bîyayîşê.
acemiyê: vera yew kar û weziyetî
xerîb û xam biyayîşê.
acemiyê kerdiş:
acêba: bw. gelo. *Acêba geda
ameya keye?
acêba giran: bîyayîşê yew çî ke
nêpaweyeno.
acêb mendiş: nêpawitişê çiyêk bêwextî.

acêr: hetê cêrî, ver bi cêr.
acêr bîyayîş: bw. seracêr biyayîş.
acêr de (di): cêr de.
acêr de akertiş:
acêr de diyayîş:
acêr de mendiş:
acêr de vengdayîş: bw. cêra vengdayîş.
acêr de vengdiyayîş:
acêr kewtiş: hetê cêrî de mendiş.
acêr ra:
acêr şiyayîş:
acib: bi zerrba kê bîyayîşiya yew çî.
acibna: hetê yewî ra acibnayîşeya yew çî.
acibnayîş: bi zerba kê bîyayîşê yew çî.
acibyaye (a): çiyê ke bi asayîşê xo
ameyo erê kerdiş.
aciz: zerrteng, nerehet.
aciz bîyayîş: bw. zerrtengeye
kerdiş.
acizyeye: bw. zerrtengeye.
acizê bîyayîş: zerrtengeye biyayîş.
acizê kerdiş: zerrtengeye kerdiş.
aciz kerdiş: zerrteng kerdiş.
aciznayîş: aciz kerdiş.
acizyaye(a): keso ke aciz bîyo.
acizyayîş: zerrteng bîyayîş.
acor: ver bi cor.
acor bîyayîş: ver bi cor bîyayîş.
acor de: bw. cor de.
acor de abîyayîş:
acor de akertiş:
acor de diyayîş:

acemî bûyin: hemberê karekî bîyanî
û xam bûyin.
acemîti: hemberê karekî rewşa
bîyanî bûnê.
acemîti kirin:
acêba: bn. gelo. * Acêba zarok
hatîye malê?
acêba giran: tiştê ku çêbûna wî ne
normal be.
acêb mayin: li hember çêbûna tiştêkê bêwext
şaş mayin.
jêr: bervajê jor.
berjêr bûn: bn. serjêr bûn.
di jêr de:
di jêr de vekirin:
di jêr de dîtin:
di jêr de mayin:
ji jêr ve bangkirin:
jêr ve hatin bangkirin:
berjêr ketin: ji aliyê jêr ve mayin.
ji jêr ve:
berjêr çûyin:
acib: bi dilê me bûyina tiştêkî.
aciband: ji alî yekî ve acibandina tiştêk.
acibandin: begem kirina çêbûna tiştêkî.
acibandî: tiştê ku bi çêbûna xwe erênî
hatîye dîtin
aciz: nexoş, nerehet.
aciz bûyin: xweş nedîtina çêbûna
hereketek yan jî tiştêkî din.
acizî: nexoşî, nerehetî, kesê ku aciz bûye.
acizî bûyin: diltengî bûyin.
acizî kirin: diltengî kirin.
aciz kirin: dilteng kirin.
acizandin: aciz kirin.
acizî bûyî: kesê ku aciz bûye.
acizbûn: dilteng bûn, nexoş ban.
berve jor: ber bi jor ve.
berjor bûyin: ber bi jor bûyin.
li jor de:
li jor de vebûn:
li jor de vekirin:
li jor de dîtin:

acor de mendiş:
acor de vindertiş:
acor kerdiş: ver bi cor kerdiş.
acor kewtiş:
acor şiyayîş: ver bi cor siyayîş.
acor ra: hetê corî de.
acûr¹: lat. cacumis. bw. bejik, qitik.
acûr²: yew bêj qitî.
acûr³: kêremît.
acûrpewj: (ayo) we keso ke acuran pewjeno.
açarna: kes yan zî çiyêk apey erşawitiş, agêrnayîş.
açarnayîş: kes yan zî çiyêk peyser tadayîş.
açaryayîş: agêrayîş, peyser ameyîş.
açaryaye(a): kes yan zî çiyê ke peyser berşawyo.
açî: zıwanê gedan de pirodayîş.
açî bîyayîş: zıwanê gedan de pirodayîş.
açî kerdiş: bw. açî kerdene.
açîmaya: *May mi herunda gojak açîmaya. bw. vawitiş.
açîmayîş: deştina herunda gojake.
ad: bw. ahd, sowend.
ad kerdiş: bw. sowend werdiş.
ad û wad bo: bi soz û sowend bo.
ad û wad kerdiş: soz û sowend kerdiş.
adar¹: bw. awdar.
adar²: namê yew vilika wesarî.
adaşt: cayo asaye yo durê ma.
adaşt biyayîş: kêra dûrî biyayîş.
adaşt de:
adaşt kewtiş: tay durî kewtiş.
adaşt ra:
adaşt ra ameyîş: dûrî ra ameyîş.
adaşt vistiş: dûrî vistiş.
adalet: farazîye yê ke hetê tebaxa wayîrê hêz yan jî îqtîdarî ra amey peydakerdiş û şert kerdiş.
adalet ardiş ca:
adalet gêrayîş:

li jor de mayin:
li jor de sekinîn:
li jor de kirin: ber bi jor de kirin.
li jor ketin:
ber bi jor de çûyin:
ji jor va: alfy jor de.
ecûr: lat. cacumîs. bn. tehlîşik, tirozî.
acur¹: celebek ji qitfyan.
acur²: kêremît.
acurpêj: ew kesê ku acuran (kêremîtan) dipêje.
vegerand: kesekî yan jî tişteki şûnde şandin. bn. zîvirand, dagerand.
vegerandin: kes yan zî tişteki şûnde şandin.
hatin vegerandin:
vegerandî: ew kes yan jî tişte ku şûnde bête şandin.
açî: di zımanê zarokan de lêxistin. bw. eç.
açî bûyin: di zımanê zarokan de hatin lêxistin.
açî kirin: di zımanê zarokande lêxistin.
veçînî: *Dêya min şûna pişkovê veçînî.
veçînîn: diruna şûna pişkovê.
ad: bn. sond.
ad kirin: bn. sond xwarin.
ad û wad be: bi sond û soz be.
ad û wad kirin: sond û soz dayin.
adar¹: bn. avdar.
adar²: navê kulîlkek biharê.
wêda: ciyê xuya yê durê me.
wêda bûyin: ji me dûr bûyin.
di wêda de:
di wêda ketin: hinek dûr me.
ji wêda ve:
ji wê da ve hatin: ji dûr ve hatin.
wêda avêtin:
adalet: farazîye yê ku ji layê çîna xwedî hêz an jî desthelat ve hatine pêkanîn û pêdivîkirin. bn. dad, dadmendî.
adalet bicî anîn:
adalet gerîn:

adalet vilakerdiş:
adalet vînayîş:
adalet waztiş:
adamaqlî: çîyo ke bîyayîşeya yê hewce û misteheq bo.
adil: yewdo ke wayîrê adaletî bo.
adilî: adalet çarnayîş.
adilane: îşo ke bi adalet bo.
adirok: *lat. anthemis.* Yew bêj vaş.
adirokê zerencan: *lat. arum.* Yew bêj vaş.
adirokê heşe: *lat. crîthmum.* Yew bêj vaş.
adet: *Adetê ma, adetê baw û bawkalan î.
adetî: çîyo ke bîyayîşê yê adet ra bo.
adet ra kewtiş:
adet ra vejyayîş: adetan ra teber hereket kerdiş.
adilnayîş: bw. vindarnayene.

adim kerdiş: bw. lewitnayîş, herimnayîş.
adimyayîş: xirab bîyayîşê û herimya-yîşêya çîdêk.
adir: bw. ataş.
adir bîyayîş: adir girewtîşeya yew çî.
2. Zaf hêrs bîyayîş.
adir dekewtiş: adir bi cayêk kewtiş.
adir devîştîş: adir panayîşê yew çî.
adirên: çîyo ke adir ra bo.
adirgan: kûçlan.
adir gij biyayîş: bw. adir girr biyayîş.
adir gij kerdiş: bw. adir gurr kerdiş.
adir girewtîş: adir tebîştîş.
adiro girr: *Yew adirdê girrî vera

adir hewnakerdiş:
adir kerdiş: bw. adir panayîş.
 Adir qirman de maneno.
adirî mendîş: **1.** Adirê jê bîyayîş.
2. Zaf pêt biyayîş, bi liv biyayîş.
adir panayîş: bw. adir acifnayîş.
adir peysnayîş: bw. adir hewna kerdiş.
adir peysiyayîş: bw. adir hewna biyayîş.

adalet belakirin:
adalet dîtin:
adalet xwestin:
adamaqlî: tiştê ku bûyina wî hewce û di cî da be.
adiil: kesê ku xwedî adaletê be.
adilî: adelet gerandin.
adilane: îşê ku bi adalet be.
beyare: *lat. anthemis.* Cûrekî gîya.
kişnîg: *lat. arum.* Cûrekî gîya.
 -
adet: * Adetên me, adetên bav û kalan in. bn. ûrf.
adetî: tiştê ku bûyina wê ji adetê be.
ji adetê ketin:
ji adetê derketin: ji derê adetan hereket kirin.
sekinandin: sekinandina livê, bêhereket mayin. bn. rawestandin.
adim kirin: bn. lewitandin.
adimîn: xerabûn û herimîna tişteki.

agir: bn. ataş.
agîrbûn: **1.** Agir girtina tişteki. **2.** Zaf hêrs bûyin.
agir pê ketin: agir pê ketina cîyekî.
agir vexistin: agir pêxistina tişteki.
agirî: tiştê ku ji agir be.
agirgan: tifik.
agir gurr bûn:
agir gurr kirin:
Agir pê girtin:
agirê gurr: *Kes ji ber agirê gurr nêremeno nareve.
agir vemirandin:
agir kirin: * Agir di quraman de dimîne. *

mîna agir: zaf bi hêz bûyin, bi liv bûyin.

agir pêxistin: bn. agir vexistin.
agir vemirandin:
agir vemirin: bn. agir tefandin.

adir tebîştîş: adir girotiş, adir biyayîş.

adir tefênayîş: bw. adir peysnayîş, adir miraynayîş.

adir temirnayîş: *Adirê kuçlanan germ o, erey serd beno.

adir û alawî: * Adir simer ra na, xo da vay ver.

adir û pîya bîyayîş: sivik hereket kerdiş, - zaf aktîv bîyayîş.

adir û şewate dekewtiş:

adir û şewate:

adir varayîş: 1. zaf germ biyayîş

2. zaf vayê biyayîş.

adir varnayîş: zaf vayê kerdiş.

adirvaş: yew bêj vaş o ke weryeno.

adir weş biyayîş:

adir weş kerdiş:

adire: yew nêweşeya çermî.

adirgan: bw. kûçik, kûçlan.

adirge: yew perçê asinî yo, bi ssî ro danê ke pê adir bigîro.

adle: bw. hag *Haga hengûr.

adu: bw. bela

adu biyayîş: bw. bela biyayîş.

ada kerdiş:

aja: bw. aca, ewca, ewra.

aja de: bw. ewra de.

ajore: bostan yan zî rezo ke şên bibo û bar nêgîra. *Emsar rezê ma ajore biyo. *Bostanê ma ajore biyo. bw. Porik.

ajore biyayîş: nêweşiya ajore biyayîşê.

abî: *şewa tarî bî, berê ma bi xovera abî.

abiyaye: bw. akerde.

ake: halê emirdayîşê akerdişî yo.

akerde: bw. abiyaye.

akerdiş: bw. akerdene.

Akinciyan: namê yew dewa ke bi Dîyarbekir ra girêdaye ya.

Akrag: yew mezra Pîranî ya ke Bi dewa Bazbend ra girêdaye ya.

agir girtin: agir vêketina tişteki.

agir tefandin: bn. agir vemirîn.

agir temirandin: * Agirê kuçlana germ e, dereng sar dibe.

agir û alavî: bn. agir û pêti * *Agir berda, kayê xo da ber bayê.

agir û şewat pêketin: bn. agir û pêti pêketin, agir û şewat pêketin.

agir û şewat:

agir barîn: zaf germ bûyin. *Agir berda,

zaf buhayî bûyin: bn. agir barandin, zaf bûhayî kirin.

-

agir xweş bûyin:

agir xweş kirin:

agire: nexweşikî çermî.

agirdan: bn. kûçik, tifik.

danê kevirheste: perçekî hesin e, li sîyê dixin ku pê agir bigre.

zembîl: zembîla mezin ya tirî.

adu: bn. bela.

adu bûyin: bn. bela bûyin.

adu kirin: bn. bela kirin

wê da: li wê derê

li wê derê de:

gewî: bostan yan jî rezê ku şên û geş bibe û ber nede. *Îsal rezê me gewî bûye. *Bostanê me gewî bûye.

gewî bûyin: bi nexweşiya gewî ketinê.

vebû: * şeva tarî bû, derîyê me ji xwe ve vebû.

vekirî:

veke: halê emirdayina vekirinê ye.

vekirî:

vekirin: *derî vekirin.

Akinciyan: navê gundekî ku Dîyarbekirê ve girêdayî ye.

Akrag: navê mezrakî ku bi Bazbendê va girêdayî ye.

akewt: vejyayîşê rojî yan zî aşme
* Roj akewt. * Aşm akewte.
akewtiş: *akewtişê rojî vîst û çiyer
seetan ra ray beno.
albane: yew bêj def a.
alabazar: bazareya ser û vera..
Alduş: namê Gergerî yo verên.
alafiranga: bi hawa û adetê awrupa.

alalo: bw. qurt, şamlî.
alman: şaro ke nijadê Cermennan
ra bo û ay keso ke enî şarîra bo.
almanî: yew ziwane Hind-Awrupa
û şaxê Cermenî yo, ke Almanya,
Awistirya û tay cayandê Îswîçre de yeno
qîsey kerdiş. **2.** Ziwanê Alman qîsey
keno.
Almanya: welatê Almanan.
alan: dor û norê Dêrsim û Pîranî
de namê yew eşîre.
alaqe: nîzdîyê.

alaqedar: bi kar û barêk ra girêdyayîş.
alaqedar biyayîş: nizdiyey bîde nawitiş.
alaqedarê:
alaqedar kerdiş:
alaqnayîş: bw. leqnayîş.
alaqnaye: çiyê ke ameyo
leqyayîş.
alaqnayox: ay keso ke çî alaqneno.
alawitiş: *Mîr alawitiş. bw. lalitiş.
alawî: kila adirî.
alawî biyayîş: kil girotişê adirî.
adir û alawî girotiş: ben. kil girotiş.
alawî kerdiş: bw. alawî devistiş.
alawî bide kewtiş:
alawî panayîş: kil panayîş.
alatexmîn: veynayîşo bêhikûm.
alatrîk: bw. kehreb, ceyran.
alaturka: bi hawa û adetê Tirkan.
alb: firaqo darîn ke bi qûlp a. bw. elb.
albiq: hurdekê alb a.
alef: têpîze de werê heywanan.

helat: derketina rojê. * Roj helat,
* Hîv hilhat.
helatin: * helatina rojê ji bîst û çar
seetan carekî çê dibe.
albane: celebekî defê ye.
alabazar: kesê kû bazarîya ser û bera.
Alduş: navê Gergerê yê berê.
alafiranga: bi hawa û adetên
awrupayî .
elelo: celebek heywanê kedî kirî.
alman: ji nijadê Cermenan
xelkekî û ew kesê ku ji vî xelkî be.
almanî: zimanekî Hind-Awrupayî û
şaxek ji zimanê Cermen e, ku Almanya
Awistirya û li hinek herêmên Îswîçre
diaxfin. **2.** Zimanê ku Alman pê diaxifê.

Almanya: welatê Almanan.
alan: di der û dora Dêrsim û Pîranê de.
navê eşîrekî.
alaqe: kar û barê ku meriv pêra bête girêdan.
bn. nêzikayî
alaqedar: bi kar û barekî ve hatin girêdan.
alaqedar bûyin:
alaqedarî:
alaqedar kirin:
daleqandin: bn. aleqandin.
daleqandî: tiştê ku hatîye daleqandin.

daleqandker: ew kesê ku tişt dadileqîne.
helatin: *Hevîr helatin.
pêt: bn. xurî, rivîn.
pêt pê girtin: pêt pê ketina
agir û pêt pê girtin: bn. xurî pê ketin.
pêt pê daxistin:
pêt pê ketin: bn. rivîn pê ketin.
pêt pê xistin: rivîn pê xistin.
alatexmîn: dîtina bêhikûm, bêbiryar.
kehreb: bn. elektrik.
alaturka: bi hawayê û adetên Tirkan.
elb: firaqek darîn ku piranî bi çembil e.
elbiq: piçukê elbhesk e.
alef: bn. put.

alet: 1. Çiyo ke pê gûre beno; gaz, Aleta cit. bw. halet, hangaj.
afat: bw. felaket.
afat biyayîş: bw. felaket biyayîş.
afat kerdene: bw. felaket kerdiş.
afara: 1. Gend û gemara ke bindê ciwênî de mano. 2. Gedê keyî yo peyên.

afara biyayîş:
afara kerdene:
afarîn: emir derg biyayîş.
afirnayîş: bw. fijiş, pelaxnayîş.
*Hengûr efirmayîş.
afirya: bw. fijiya, pelaxya.
afirya (e): çîyo ke afirayayo.
afirayene: fijityayîş, palixyayîş.
afiyet: nanî sero yan zî nan werdişî ra pey vajyena û yena ena mana; çîyo ke ti wenê gandê to de bihelyo.
afiyet bo:
afo: vera jew suçdarî bexş biyayîş.
afo biyayîş: bw. bexş biyayîş.
afo kerdiş: bw. bexş kerdiş.
afyon: ay şito ke xaşxaş ra nesi ilyeno û kê pê serxoş benê.
afyonkêş: keso ke afyon kaşbiko.
afyonkêşeye: îşê afyon kaşkerdişeye.
aga: derheqê yew çî de wayirê malumat biyayîşî. * Elm û aga mi bi ameyîştê to çinya.
agadar: bw. xeberdar, pê hesyayîş.
agadar biyayîş: bw. xeberdar bûyin.
agêrayîş: bw. açaryayîş. peyser ameyîş.
agêrnaye (a): açarnaye.
agêrnayîş: bw. açarnayîş.

agêryayîş: peyser ameyîş.

agît: bw. egît, mêrxas.
agîtî: agît biyayene.
agoz: bw. nesil, parzûn kerdiş.
agozna: îşê agozê kerdiş.
agoznaye (a): çîyo ke ameyo

alet: 1. tiştê ku pê îş tê dîtinê: kondêz... 2. gaz, hesk... 2. Berûabu
afat: bn. felaket.
afat bûyin: bn. felaket bûyin.
afat kirin: bn. felaket kirin.
efara: 1. Gend û gemara ku di binê bender da mayî ye. 2. Zarokê malê yê dawîn.
efara bûyin:
efara kirin:
afarîn: emir dirêj bûyin.
pelaxtin: bn. eciqandin.

pelixî: bn. eciqî.
pelixî: tiştê ku pelixîye.
pelixîn:
afiyet: tiştê ku tu dixwî pê cîkî te neêşe, hinava teda bihele. bw. noşîcan, jîyan.
afiyet be: bn. noşîcan be, jîyan be.
afo: hemberê suçdarîyekê bexş bûyin.
afo bûyin: bn. bexş bûyin.
afo kirin: bn. bexş kirin.
afyon: ew şîrê ku ji xaşxaşê dinesile û mirov pê serxoş dibe.
afyonkêş: kesê ku afyon bikşîne.
afyonkêşî: îşê afyon kaşkirinê.
aga: di derheqê tiştêkî de xwedî malumat bûyinê.
*Elm û aga min bi hatina te tune ye.
agadar: bn. xeberdar, pêhesîn.
agadar bûyin: bn. xeberdar biyayîş.
vegerîn: di çuyina rêkî da şunda hatin.
vegerandî: şûnde hatî, zivirandî.
vegerandin: di rêya çûyinê de bi paş ve hatin zivirandin,
hatin vegerîn: ji alî yekê din ve hatin zivirandin.
egît: bn. mêrxas.
egîtî: egît bûyin.
palav: bn. nesil, parzûn kirin, paravtin.
palavt: parzun kir, zelal kir.
palavtî: tiştê ku hatîye parzûn kirin.

parzûn kerdiş.

agoznayîş: parzûn kerdiş.

agozyayîş:

ahbab: kesê ke hetê civakî ra pêra têkilîya nîzdî viraziyo.

ahbabê: bi yewnay ra biyayîşê tîkilîda nîzdî.

ahbabê biyayîş:

ahbabê kerdiş:

aheng: pêmendîşê û pêameyişeya di çîyan.

ahlaq:

ahmeq: kemaqîl, xînt. xêv.

ahmeqê: kemaqîlê, xîntê. xêvê.

ahmeqê biyayîş:

ahmeqê kerdiş:

ajel: heywanê ke keye de weye bibî. bw. destî, keyî, kedî.

Alewî: keso ke bi mezhebê Alawîyê ra girêdaye bo.

alêl: bw. qertel.

alîkan: bi Çolemerîk ra girêdaya namê dewêke.

alimnayîş: bonder kerdişeya yew çî. bw. musnayîş.

alimyayîş: îşê bonder biyayîşeya yew çî. bw. musnayîş.

alimyaye: keso ke bonderê yew çî biyo.

alîşk: *Dapîra mi lew naye alîşkda mi ra.

aloznayîş: bw. helisnayîş, riznayîş, pûç kerdiş, xeripnayîş, qesnayîş.

*Vilînceyê mi alozya *Firingî ma helisyayî.

*Gozê ma pûç bî. *Toraqê ma qesya.

alozyaye: bw. helisyaye, rizyaye, xeripyaye, qesyaye.

alozyayîş: pûç yan zî xeripyayîşeya yew çî.

alî: bw. teraf, het, kinar, paştî.

alî dayîş: bw. paştî dayîş.

alî girotiş: teraf girotiş, paştî girotiş.

alîkar :keso ke îşê a lîkerdişî biko.

palavtin: îşê parzûn kirinê.

hatin palavtin:

ahbab: kesê ku ji alî civakî ve pêre têkiliyên nêzik bêne danîn.

ahbabî: bi yekê din ra hebûna têkiliyên nêzik.

ahbabî bûyin:

ahbabî kirin:

aheng: lihev hatin û mînanê hev bûyîna du tiştan.

ahlaq:

ahmeq: bn. xînt. xêv, kêmhîş.

ahmeqî: bn. xîntî, xevî, kêmhîşî.

ahmeqî bûyin:

ahmeqî kirin:

kedî: heywanê ku di mal da bêtin xweyî kirin. bn. kedî.

Alewî: kesê ku bi mezheba Alewîtyê ve girêdayî be.

wîrxal: bn. qertel, hulî.

alîkan: bi Çolemerîkê ra girêdayî navê gundekî.

elimandin: hînbûna tişteki. bn. hînkirin

elimîn: îşê hînbûna tişteki. bn. hînbûyî.

elimî: kesê ku hîne tişteki bûye. bn. hînbûyî.

gep: *Dapîra min ramusanekê li gepa min da.

alozandin: 1. bn. helisandin, rizîn, pûç kirin. *Benîştê min alozî. *Balîcanê me yê sor helisîn. *Gozê me pûç bûn.

*Toraqê me qûsyaye.

alozî: bn. helisî, pûç, pûçerax, pûç, rizî.

alozîn: pûçbûn yan jî xeripîna tişteki.

alî: bn. teraf, pişt.

alî dayin: bn. pişt dayin.

al îgirtin: teraf girtin, pişt girtin.

alîkar :kesê ku îşê a lîkerinê bike.

alî kerdiş: bw. teraf girotiş.
alîkeyf: bw. ehlîkeyf.
alîm: bw. zanaye.
Alîsor: *lat. ptrus.* Yew bêjê mirweyan.
allu: bw. alluy.
allu rokerdiş: semedo ke yew kar hîna rew bikê qisêyek a, ke qabê gedanê yena vatiş. bw. hî û zûwa.
alluy qult kerdiş:
almast: yew bêj maddeno bi qîmet o.
alox: mîndero ke finenê cildê heran yan zî estoran ver. bw. vermane.
altun(Au): yew bêj maddeno bi qîmet o. * Altun wûrdêk o, qîmetê yê vêşî yo. bw. zerr.
altunaw: awa altunî..
altunên: çiyê ke altun ra virazyayo. bw. zerrên.
alûç: *lat. prunus.* yew bêj fêkî. bw. alûnçe.
alûçêr: dara alûçe.
alwe: bizêko ke bilewo fekdê yê ra darêk girêdanê, ke enî darî ra vajyeno “alwe”. bw. lewtik.
alwe bîyayiş:
alwe kerdene:
ame: waya pî. bw. bîbî, xalê.
amiza: lajê ame.
amkeyna: keyna amê.
amaje: dara serdê berî. bw. serber.
aman: 1. Yena mana ardim waştişî. *Aman gidîno! 2. Yena mana afo wastişî. *Aman, ez rayna nêkena. 3. Yena mana rica kerdişî. *Aman enwa mekê! 4. Yena mana hêrs û aciz biyayişê. *Aman mi verad! 5. Yena mana bal kaşkerdişeye. * Aman, baş gedî bewnînê!
ambar: cay kermer dekerdişî bw. hambar.
ame: *Meyman bi hestor ame.
Amedye: Başûrê Kurdistanî de namê yew qeza.

alî kirin: bn. teraf girtin.
alîkeyf: bn. elhîkeyf.
alîm: bn. zana, zanyar.
alîsor: *lat. ptrus.* Cûrekî hirmîyan.
avdev: bn. xwîzî, xazî.
şilûza: ji bo ku karekî zutir çê bibe, gotinekî ye ku ji bo zarokan tête gotin. bn. şil û zuha.
avdev-xwîzî daqurtandin:
almast: celebek maddenê giranbiha.
alox: cilikê ku davêjin ber kûrtanê keran yan jî hespan.
zêr(Au): cûrekî maddenê giranbi-
 * Zêr biçûk e, biha giran e.
zêrav: ava zêr.
zêrîn: tiştê ku ji zêr çê bûye.
alûçe: *lat. prunus.* fêkiyek. bn. arûk, hilûzerk, şilor.
dara alûçe: dara ku fêkîya alûçê digre.
bizmik: karikê ku bimêje bi devê wan ra darekî tête girêdanê ku ji wê darê dibêjin *bizmik*.
bizmik bûn:
bizmik kirin:
met: xwişka bav. bn. bîbî.
lawmet: lawê metê.
qîzmet: qîza metê.
serder: dara ser derî.
aman: 1. tête mana alîkarî xwestinê. *Aman gidîno! 2. Tête mana alîkarî xwestinê. *Aman, ez carek dî nakim! 3. tête mana tika kirinê. *Aman wisa nekin! 4. Tête mana aczî û hêrs bûnê. * Aman carek dî neye! 5. Tête mana bal kêşandinê. *Aman,baş zarokan binêrin.
ambar: cihê alav danînê.
hat: *Mêvan bi hespê hat.
Amedye: navê qezeyek di başûrê welat de.

amel: bw. bawerî.
amel bide ardiş: bw. bawerî bide ardiş.
amel biyayîş: bw. bawer biyayîş.
amele: bw. pale, karker, zahmetkêş.
amele biyayîş: bw. pale, karker û zahmetkêş biyayîş.
amel kerdîş: bw. bawer kerdîş.
ameleyê: îşê amelyê.
ameleyê kerdîş: keda xo rotiş.
amelet: hetê doxtorî ra mûdaxale kerdîşê birnayîş û newera deştişêya birîna yew nêweşî.
amelet biyayîş:
amelet kerdîş:
ameye: keso ke yewna cara ameyo cayo newe. *Pî mi Mahabad ra ame.
ameyene: bw. ameyîş.
ameyene pêser: 1. Ameyîş pêser.
ameyene ra vîr:
ameyene sere:
ameyene war:
ameyene xapênîyîş:
ameyene werte:
ameyene vernî:
amên: bw. dirîşt (semedê şitî), mîraz (semedê mîrî)
amên biyayîş: bw. amên girotiş.
amên kerdîş:
amênin: çiyê ke amên biyo. bw. amên kerde.
amênvaş: namê yew bêj vaşî.
Aminî: Basraf ra girêdaya yew Dewa(mezra) Pîranî.
amnan: çiyê demserrana namê yewe. bw. hamnan.
amnane: cayo ke amnanan kê şorê.
amnanên: çiyê ke amnan ra mendo.
amoj: 1. We keso ke hêrs bibo, bicigiryo û bêhawa xeberî bido û mêrdim yê/ya bi qisandê weşan, lebyayîşê reyde vindarno, tira vajyeno amojnî biyo.
 2. Heywan wexto ke bi tay liv û tevgeran

amel: bn. bawerî.
amel pê anîn: bn. bawerî pê anîn.
amel bûyin: bn. bawer bûyin.
amele: bn. pale, karker, zahmetkêş.
amele bûyin: bn. pale, karker û zahmetkêş bûn.
amel kirin: bn. bawer kirin.
ameleyî: îşê ameyî.
ameleyî kirin: keda xwe firotin.
amelet: ji alî dixtor ve mûdaxala birîn jêkîrin û ji nû ve dirûtuna birîna nexweşek.
amelet bûyin:
amelet kirin:
hatî: kesê ku ji cîkî were ciyê nû.
 *Bavê min ji Mahabadê hat.
hatin:
hatin berhev: 1. Kombûn.
hatin bîr: bn. Bîrhatin, bîr hanîn.
hatin serî:
hatin jêr:
hatin xapandin:
hatin holê:
hatin pêşî:
amên: bn. haveyn, maya.
amên bûn: bn. amên girtin.
amên kirin: bn. maya kirin.
amên kirî: tiştê ku amên bûye.
amêngiya: navê cûrekî giya.
Aminî: bi Basrafê ra girêdayî gundek Pîranê.
havîn: ji çar demsalan navê yekâ.
havînge: cihê ku havînan meriv here.
havînî: tiştê ku ji havînê maye.
amoş: 1. Ew kesê ku hêrs dibe, dixeyde û bêhawa xeber bide ku û meriv bi lavayî û gotinên xweş wî/wê biseknîne, tê gotin ku ew
 2. Heywanê ku dema dotin û şîrdayinê,

bêro berdestî kerdiş, tira vanê ameyo
amojî kerdiş. bw. amojnî.

amoj biyayî:

amoj kerdiş:

amsar: serra ke kê tedey. bw. emserre.

amsarên: çiyê ke amsar ra mendo.

amsare(a): çiyê ke ena serr miyan de biyo. *Bizêko (a) amsarre.

amver: ay ke emrê yê seycê bo. bw hamver. bw. hogir.

-an: 1. parekê vêşî kerdişê * şewan, daran, rojan, mêrdiman.

ana: wexto ankayên bw. anûha

anasar: çiyê ke enhawa bibo * Mi mêrdimo anasarên nêdî

anaşt: bw. naşt, enakişt, enahete, nover.

anaşt ameyîş:

anaşt deyîş:

anaşt kewtiş:

anaşt ra:

anaşt vitiş:

anawa: bw. enahawa.

ancax: bw. bi zor.

ancî: bw. fina, rayna, hewîna.

ancîna: raya didin. Bw. fina, rayna.

anciyayîş: *arda ra anciyayîş.

-ane: yew parek o, ke mana “-lık -lik û -lük” a tirkî dana: **Rojane**, **aşmane**, **giştane**.

anix: *lat. satureja*. bw. zahtire, awîşen.

anka: bw. anûha.

anka ra: ena gam r ana heta.

ankara pey: ena gam ra dime.

ankara ver: ena gam ra ver.

ant: bedilnayîşê cadê yew çî.

antiş: 1. Erd ra kaşkerdişê reyde ca bedilnayîş *Ciwal erd ra antiş. **2.** Mana têkilîda cinsî ya heywanan dana.

* Mayîn her ra **antiş**. **3.** Kar û bar nîşan dana. * Sap antiş. * Bîr ra aw antiş. * Pira antiş (dayîş piro).

*Cixara antiş. **4.** Zeman nîşan dana.

*Eno rayîr çiyer seetî anceno.

antiş cêr: bw. antiş war (diwar).

serhişkî bike, çêleka xwe nemijîne û nehêle bête dotin, bi hinkî tevgeran ew bête berdest kirin, tete gotin *amoş* bûye.

amoş bûyin:

amoş kirin:

îsal: sala ku em têda ne. bn. hemsal.

îsalîn: tiştê ku vê salê çêbûye.

îsalî: tiştê ku di nava vê salê da bûye. * Karikê îsalî.

hevsal: ew ên ku emrê wan wekhev be. bn. denk, hogir.

-an: 1. parekê pirranîyê. * Daran, şewan, rojan, mêran.

ana: dema nûha. bn. anûha.

ewaha: tiştê ku bi vê hawayê bibe.

*Min merivê ewha nedît.

vir da: bn. rex, nik, hêl, ber.

vir da hatin:

vir da dayin:

vir da ketin:

vir ve: bn. vir da

vir da avêtin:

vê hawayê: vê şeklî.

ancax: bn. bi zor.

carde: ducar bûna tiştêkî.

carde: car din.

hatin kişandin: * ji erdê ve hatin kişandin.

-ane: parekê ye, ku mana “-lık, lik û *-lük” a tirkî dide: **Rojane**, **mehane**, **Salane**, **giştane**.

cahtirî: *lat. satureja*. bn. catir, merze.

anûka: bn. anûha.

anûka ve: ji vê gavê ve virde.

ji nûka pê ve: ji vê gavê şûnda.

berê nûha: berîya vê gavê.

kişand: gûhartina çiyê tiştêkî.

kişandin: 1. Cî gûhartina bi erdê ve kişandin. *Çewal erdê ve kişandin..

2. Mana têkilbûna cinsî ya heywanan dide. * Mayîn ji kerê kişandin. **3.** Kar û bar nîşan dide. *Sap (oran) kişandin.

* Ji birê aw kişandin. **4.** Zeman nîşan dide. * Ev rê çar seet dikîşîne.

* Ji birê aw kişandin. **4.** Zeman nîşan dide. * Ev rê çar seet dikîşîne.

kişandin jêr: bn. kişandin xwar.

antiş cor: bw. antiş dîyar.
antiş pêser: bw. pêser kerdiş.

antiş ver:

antîke (a): çîyo bi qîmet û hêja.

apey: heta pey ser. antiş peyser.

apey biyeyîş: tepa mendîş.

apey dayîş: bw. peyser dayîş.

apey girotiş: bw. peyser girotiş.

apeyser: xeta şiyayîşê de tepa agêrayîş. bw. peyser.

apeyser ameyîş: bw. tepa ameyîş, tepa agêrayîş.

apeyser dayîş: bw. tepa dayîş.

apeyser girotiş: bw. tepa girewtîş.

apeyser kewtiş: bw. tepa kewtiş.

apeyser şiyayîş: bw. tepa şiyayîş.

apeyser tadayîş: bw. tepa tadyayîş.

aqeliş: bw. qeliş, terk.

aqelişya: bw. qelişya, terka.

aqelişyayîş: bw. qelişyayîş, terkayîş.

aqil: mezg, fam. *Aqilê xoantiş xo ser.

aqilê xo pernayîş: aqil vinîkerdiş.

* Aqilo sivik, baro giran.

aqildar: keso ke aqil bido.

aqildarê: îşê aqil dayîşê.

aqil girotiş:

aqilmend: bw. aqildar.

aqitnayîş: çîdê tamamî ra yew parçe ciya kerdiş * Mi bizê xo bol ra aqitnay.

aqitnayox: keso ke îşê aqitnayîşê biko.

aqityayîş: xo bi xo yew ca ra ciya bîyayîş.

aqreb: yew bêj heywano ke bi boçta xwiya jarin reyd kê de dano bw. boçmîsas.

ar: cayo ke tede alef danê hey wanandê girdan.

areb: namê yew qewmî û kesê ke ay qewmî ra bê.

arabî: zîwanê araban.

arbûd: lat. medîcago. bw. nefel.

arada: ay ke werê serdê sibay

kişandin jor: bn. kişandin dîyar.

kişandin serhev: bn. berhev kirin

bn. kom kirin.

kişandin ber:

entîke: tiştê biqîmet û hêja.

paş-paşve: bn. Şûn da, şûn ve.

paşve bûn: pêşberê pêşteçûnê.

paşve dayin: şunde dayin

paşve girtin: bn. şunda girtin.

paş ve: bn. Ber bi paş ve.

paşve hatin: bn. paşda vegeerîn.

paşve dayin: bn. paşda dayin.

paşda girtin:

paşda ketin:

paşda çûyin: bn. paş ve çûyin, vegeerîn

paş ve zîvirandin:

qeliş: bn. terk.

qelişî: bn. qelişî, terkî.

qelişîn: bn.

aqil: *Aqilê xwe kişandin ser xwe.

aqilê xwe wenda kirin:

aqildar: kesê ku aqil bide.

aqildarî : îşê aqil dayinê.

aqil girtin:

aqilmend: bn. aqildar, şêwirmend.

veqetandin: Ji tiştê tamam perçekî vebirrîn.

* Min bizinên xwe ji kerî vaqetandin. bn. vebirrîn.

veberrînkar: kesê ku îşê veqetandinê bike.

veqetîn: xwe bi xwe ji cîkî cihê bûn.

bn. cûdabûn

duvpişk: celebek heywan e, ku bi duva xwe ya jehrî bi meriv digre.

afir: ciyê ku têda alef didin heywanên gird.

arab: navê qewmekî û kesên ku ji wê qewmê be.

arebî: zîmanê araban.

ket: cûrekî giya.bn. sewere.

aradî: kesê ku xwarina serê sibê

nêwrdo.

arada barada: aradî nêkerde, bi pîzedo vêşan.

aradî: werê şewra (serdê sibaye). bw. arayî
aradî ra biyayîş: aradî nêkerde.

aradî kerdiş: werê serdê sibay werdiş.

aram: bw. sebir.

araw: ay awa ke cilî tede şiwuyayê û gemarin bîya * Îşligê Dînoy zî bidê ma yê araw de bikê.

aray: *Aray ez ameya Diyarbekir, mi to nêd î. bw. afine.

arazî: bw. ard, hêga.

arc: *lat. solanum.* bw. hengûra maran.

ard: bw. hard.

arde: ay çîyo ke ameyo ardiş.

ardene:

ardin: ciwalo ardin.

ardî¹: sey tozî tanayîşêya xele, cew, gilgil û...

ardî²: kiryaya erdî. bw. fekçere.

2. Bano ke yew qat bo.

ard û asmên:

ardo ronayîş: bw. ronayîş ard.

ard ra: çîyo ke har ra bizeliqyo.

ard ra dayîş: bw. ard ra rakerdiş.

ard ra gêrayîş:

ard ra kiranciyayîş:

ard ra kirantiş:

ard şanayîş:

ardiş: bw. ardene *Xo reyde ardiş

ardiş berdiş:

ardiş ca: bw. ardene ca.

ardiş dinya: bw. ardene dinya.

ardiş meydan, hasil kerdiş. **2.** zayîş.

ardiş pê: **1.** Di (du) kinarê ke pêvero bê, pêra weş nêbê, beyntarê yên viraştiş.

bw. pê ardiş. **2.** Serê di çîyan pê resnayîş.

ardiş teber: bw. ardene teber.

ardiş ver: bide nîzdî kerdiş.

naxwarî ye.

aradî baradî:

aradî: xwarina serê sibê. bn. Xûrinî, sertasê.

aradî nekirî: bn. xûrinî nekirî.

aratî kirin: bn. xûrinî kirin.

aram: bn. sebir.

arav: ev awa ku kinc têda bête şuştun û gemar bibe. *Îşligê Dîno jî bidin em wî bi aravê da bikin.

ew car: *Ew car ez hatim Diyarbekirê min te nedît.

arazî: bn. erd, zevî.

tîrîya maran: *lat. solanum.* bn. gîgseg, şevsiber, lewan.

anî: bn. hanî.

yê hafîye anîn: ew tiştê ku anîne.

anîn: bn. hanîn.

bi arvan: ew tiştê ku arvan lê

bibe. *Çewalê me bi arvan e.

arvan: wek tozê hêrandina genim, ceh, garis,...

devçêre: kirêya erdê ya çêrandinê.

erd û ezman:

danîn erdê:

erdê ve: tiştê ku bi axê va zeliqî be.

erdê ve raxistin:

erdê ve gerîn:

erdê ve hatin kişandin:

erdê ve kişandin:

erdê ve sipartin:

anîn: bn. hanîn. *Bi xwe ra anîn.

anîn birin:

anîn cî: pêkanîna tiştê ku pêdiviya. bn. bicîanîn.

anîn dinê: afirandîn, anîn meydan,

amade kirin. bn. zayîn.

lihevanîn: **1.** Du alîyên ku beramberê

hev bibin û bi hev ra xweş nebin

navbera wan çêkirin. **2.** Serê du tiştên

bi hev gihandin. bn. hev gihandin.

anîn derva:

anîn ber:

ardiş war: ardiş cêr.
ardiş zerre:
ardiş fekî ver: bw. hazir kerdiş. hedirnayîş.
areç: wextê xebityayîşê awa solin a ke çerm ra vejyena teber. bw. areq.
aşkere kerdiş:
arê bî: pêser biyayîşêya çîdê vilayî.
arê biyayîş: bw. pêser biyayîş. biyayîş.
arê kerdiş: bw. pêser kerdiş, kom kerdiş.
arêkerdox: keso ke îşê arêkerdişê biko.

arêkerdoxê: îşê arê kerdişê.
Arga: namê yew dew ke Semsûr ra girêdaye ya.
arêze: bw. akerde, eşkera.
aris: bw. mola.
arisnayîş: bw. bûy girotiş.
arisyayîş: bw. arasyayîş.
ariş: zado ke seba nanî ameyo hedirnayîş.
arîkaran: namê yew dew ke bi Besnîya Semsûr ra girêdaya ya.
ariza: bw. xirabe, cêrd kewtiş.
ariza biyayîş: xirabe biyayîş.
ariza dayîş:
arizayin: bw. xirabe.
arizî: bw. xûsusî.
arînge: *lat. hypericum.* bw. rihê harunî.
ar kerdiş: bw. şerm kerdiş, şermayîş.
armenî: namê yew millet o.
arnawid: namê yew millet o.
Arnuş: name yew dew ke bi Sincika Semsûr ra girêdeya ya.
aroş: Namê yew bêj heywanî yo. bw. arwêş.
arr!... : heyret mendîşey nîşan dana.
arr kerdiş: heyret kerdiş.
arreqnayîş :
arreqyayîş:
arrincî: wîrdî ardan ke sey tozî yê.
arrincî kerdiş: sey tozî kerdiş.
arrincî mendîş: çiyoy ke sey arincî wîrdî bo.

anîn jêr: bn. anîn xwarê.
anîn hindir:
anîn berdev: bn. hazir kirin, amade kirin.

xwêdan: dema xebitînê ava bi xwê ya ku ji çerm dertê.
daxuyanî kirin: bn. dîyar kirin.
berhev bû: berhev bûyina tiştê belav.
berhev bûyin: bn. hatin berhev. kom

berhev kirin: serhev civandin.
berhevkar: kesê ku îşê berhevkerinê bike.
berhevkarî: îşê berhevkerinê.
Arga: navê gundekî ku bi Semsûrê ve girêdayî ye.
vekirî: bn. aşkera.
vêsan: bn. mola, rawestan, bihnvedan.
vêsandin: bn. vewestin, bihnvedan.
vêsanîn: bn. bihn vedayin.
genimê aşê: zadê ku bibe nan.
Arîkaran: navê gundekî ku bi Besnîya Semsûrê ve girêdayî ye.
xirabe: bn. ariza bûyî.
xirabe bûyin: bn. ariza bûyin.
ariza dayin:
ariza bûyî:
arizî: bn. taybetî, xûsusî.
-
ar kirin: bn. şerm kirin, fedî kirin.
armenî: bn. file. navê milletkî ye.
arnawid: navê milletkî ye.
Arnuş: navê gundekî ku bi Sincika Semsûrê ve girêdayî ye.
kevroşk: navê cûrekî heywan e. bn. kergu.
arr!...: heyret mayinê nîşan dide.
arr kirin: heyret kirin.
dan xwêdan :
xwêdan dayin:
qeraş: hurê arvanan ku wek tozê ye.
qeraş kirin:
mîna qeraş: tiştê ku wek qeraş hûr be.

arsa: cayo ke qabê avayî viraştîşîrê ameyo abirrneyîş.
arsî: bw. siya arî, kerra arî.
arş: bi bawerîya dînê îslamî gore qatê asmênî yê tew corên.
arû: *lat. cucurbitaceae.* bw. xiyar.
arûdu: adir û ay çî ke adirî ra dim yeno.

arûg: *lat. prunus.* bw. hêrûg, zerdele.
arwançî: ay keso ke ayrî ver de maneno.

arwanciyeye: îşê arwançiyeye.
arye: bw. ayre, arî.
arz û eyal: bw. gede û gude.
asa¹: bw. diya, vîniya.
asa²: bw. çogan, çokan, çangil.
asabî: xuyteng.
asan: 1. rehet, rehetey * bi asaney ez şêna vejya enî koy ser.
2. Weş biyayîşêya mêrdimê nêweşî * Keyna to asan bî?

asan biyayîş:
asanê¹: şagirt asanê hostay keno. bw. teqlît.
asanê²:
asan kerdiş: bw. rehet kerdiş.
asan vetiş: bw. rehet vetiş.
asan vindertiş: rehet vindertiş.
asan weçînayîş:
asaye: çiyê ke bi çiman kê veynê.
asayîş: bw. asayene, veynayîş, dîyayîş.
asê: 1. Cayo berz û koyin ke vêr nêdo. * Cay keydê ma asê yo.
2. Mêrdimo înadker û serewişk.
asê biyayîş: wişk biyayîş, înad kerdiş.
asê gêrayîş: cayo berz û koyin ra gêrayîş.
asê kerdiş:
asê û sext: * Koy Sîpanî yew koyo asê û sext o.
ashabe: ay kesê ke meclîsê Hz. Muhammedî de ca bigîrê.
asin(Fe): yew bêj madden o.
* Asin caweno, paxir rokeno.

arsa: cihê ku ji avayî çêkirinê ra hatiye veqetandin.

siya aşê:
arş: li gor bawerîya dînê îslamî qata ezman yê herî jorîn.
xiyar: bn. xirtik, cehik.
arûdu: agir û ewan tiştên ku du agir tên.
êrûg: *lat. prunus.* bn. şêlare, zerdele.
aşvan: ew kesê ku li ber aşê dimîne.
aşvanî: îşê aşvanîyê.
aş: cihê ku genim tê hêrandin û dibe arvan.
zar û zêç:
xuya: bn. xuya bû.
baston: bn. gocel, gopal, çotik.
asabî: bn. xuyteng.
hêsan: 1. rehet, rehetî. *Bi hêsanî ez dikarim derkevîm serê çiyân. 2. Başbûna kesê nexweş. *Qîza te asan bû.

hêsan bûyin:
teqlît: wek wî rava dana deng û liva yekê din.
hêsanî:
hêsan kirin:
hêsan derxistin:
hêsan sekinîn:
hêsan berhev kirin:
xuyayî: tiştê ku bi çavan bête dîtin.
xuyabûn: tiştê ku tê dîtin. bn. bînayîn, dîtin.
asê: 1. ciyê bilind û çiya ku rê nede. * Ciyê mala me asê ye. 2. merivê înadker û serhişk.
asê bûyin: bn. înadkirin.
asê gerîn: di ciyê bilind da gerin.
asê kirin:
asê û sext: *Çiyayê Sîpanê çiyakî asê û sext e.
ashabe: ew kesên ku di meclîsa Hz. Muhammed da cî bigrin.
hesin: (Fe): cûrekî madden e.

asinên: ay çiyoy ke asin ra bo.

asingaz: alet-awdewat.

Asingiran: yew dewa Şîwelan ke Çolemerîk ra girêdaye ya.

asinkar: bw asinker.

asinkerê: karê asinkarê.

asîr: bw. bêname.

asmên: bw azmîn.

asmênê fekî:

asnaw: bw. aznak. asnawkerê

asnawber: bw. asnawker.

asnawberê: karê asnawe kerdiş.

asnaw kerdiş:

asnawker: bw. asnawber.

aso: verê vejyayîşê rojî destbidekerdişê surbiyayîşêya hewrî.

aspar: keso ke hestor xar bido.

aspize: Zool.(pediculus) yew bêj kêzik. bw. espij, aspic-espice

aspezin: keso ke aspizî pira bibê.

ast: leyîra xezal.

astanik: bw. sanik, destanik.

astar: cafuno teniko ke bindê cilan,... de bêro deştiş. *Astarê jê ridê jêra vayêr o.

astare: aşm û rojî ra teberêr ay cismê ke asmêna yê.

Asûr: yew xelk û dewleta ke binkî û verênê Mezopotamya yê.

Asûrî: şarê Asûrî yan zî zıwanê Asûrî. **2.** Ju (jew) bêj hengûr * Hengûra Asûrî.

asus: zaf waştiş û qayil biyayîş.

aswas: bw. xof. * aswase kewt zerrda mi ser.

aswasî girotiş: bw. xof î girotiş.

aşanayîş: karê aşanayîşê. bw. Kenayîş.

aşanaye: bw. kenaye.

aşaniyayîş:

aşanaxox:

aşêf: we vaşo ke miyandê ziyanan de vejyo. * Zıyanê ma amsar aşêfîn î.

hesinî: ew tiştê ku ji hesin be.

hesingaz: alet-awdewat.

Asingiran: gundeîkî Şîwelanê ku bi Çolemerîkê ra girêdayî ye.

hesinkar: bn. hesinker.

hesinkerî: karê hesinkerî.

bênaw:

asîmên: bn. ezman.

devezman: bn. banê dev, panîka dev. kama dev.

ajne: bn. avjenî, soberî, melevanî.

ajneber: bn. ajneker, melevan.

ajneberî: bn. ajnekerî, melevanî.

ajne kirin: bn. avjenî kirin.

ajnevan:

berbang: berê derketina rojê destpêka sorbûna ewrê.

siwarî: kesê ku hespê bide bazdanê.

spî: Zool. (pediculus). cûrekî kêzik.

bi spî: kesê ku bi spî be.

xifş: têjika xezalê.

xebrojk: bn. çîrok.

astar: cafunê tenikê ku li binê kin can,... da bête dirûtin. * Astarê wî ji rûyê wî bihatir e.

sitêrk: ji xeynê hîv û rojê cismên li ezmanan.

Asûr: xelk û dewletekî ji runiştewanên gelek kevnare yê Mezopotamya.

Asûrî: xelkê Asûrî yan jî zımanê wan. **2.** Celebeke tîrî. *Tîrîya Asûrî.

azwerî: pîrr daxwaz kirin.

sawîr: bn. xof, perwa.

sawîr girtin: bn. xof girtin.

vedan: karê vedanê. bn. kolandin.

vedandî: bn. kolandî.

hatin vedan:

vedankar: bn. kolînekar.

aşêf: ew giyayê ku di nava ziyanan (çandinî) da derkeve. *Zıyanê me ev sal bi aşêf in.

aşêf biyayîş:
aşêfin: ziyano ke aşêf tede vêşî bo.
aşêf kerde: zîyano ke aşêf biyo.
aşêf kerdiş:
aşik: bw. mitrib.
aşikeye: bw. mitribeye.
aşikey kerdiş: bw. mitribeye kerdiş.
aşiq: bw. heskerdox.
aşiq biyayîş: bw. zerr dekwetiş.
aşit: pê ameyîş.
aşit biyayîş: bw. pêameyîş.
aşanayîş:
aşanaxox:
aşit kerdiş: pê ardişeya di kinarê ke pê weş nêbê.
aşîr: bw. kedik. meşka şinik.
aşîret: yew şeklê rêxistin biyayîşê û sazuman civakî (şarî).
 * Êl yeman, beg yeman?
aşkawnaye: * kûrikê (pûçê) mi eşkawya yo.
aşkawnayîş: cêrakerdişeya çiyoyê ke bi rês ameyo viraştiş.
aşkawyayîş:
aşkera: çiyoyê ke diyar bibo.
aşkera biyayîş: yew çiyoyê ke her kes pê bihesyo.
aşkera kerdiş: her kesî pê hes nayîş.
aşme: bw. mange, haşme.
aşme girêdayîş:
aşm gêryayîş:
aşnawitiş:
atif: wîrdêkê gûşedê hengûre.
 bw. zonqile.
atle: bw. mola.
atle dayîş: bw. mola dayîş.
avbî: Sincika Semsûr ra girêdaya namê yew dew.
avdal: bw. evdal. *Evdalê humay.
avdest: bw. desmaj.
avdestxane: cayo ke desmaj tede gêryeno. bw. kinefxane.
avdêrî: yew bêj hengûra ke bena heşkişî.

aşêf bûyin:
bi aşêf: ziyane ku aşêf têda zêde be.
aşêf kirî: ziyane ku hatine aşêf kirin.
aşêf kirin:
aşik: bn. mitrib.
aşikî: bn. mitribî.
aşikî kirin: bn. mitribî kirin.
aşiq: bn. evîndar, dilketî.
aşiq bûn: bn. evîndar bûn.
aşitî: bn. peyman, li hev hatin.
aşitî bûn: bn. peyman pêkanîn.
kolandin:
lêkolîvan:
aşitî kirin: pêkanîn peymanê du aliyên ku bi hev ra aşî nîn in. bn. peyman çekirin.
aşîr: bn. eyarşîrk. meşka piçuk.
aşîretş :şeklek rêxistinbûnê û sazumana civakî.
 * Êl yeman, beg yeman?
verşandî: bn. hevda xistî.

verşandin: hevda xistin.

hatin verşandin: bn. hatin hevda xistin.
aşkera: tiştê ku diyar bibo.
aşkera bûn: bn. diyar bûn.

aşkera kirin: bn. diyar kirin.
meng: bn. heyv.
girêdayina mengê:
hîv gerîn: bn. gerîna hîvê.
bihîstin:
cêrik: piçukê gûşiyê tirî.

vêsîn: bn. mola bihn vedan, rawestan.
vêsa xwe girtin:
avbî: ji Sincika Semsûrê va girê dayî navê gundekî.
avdal: bn. evdal, reben. *Evdalê xwedê.
avdest: bn. desmêj.
avdestxane: cihê ku desmêj tede tê girtin. bn. avrêj.
avdêrî: celebêk tirî ye, ku dibe mewîj.

aver: bw. raver.

aver ameyîş:

aver berdiş:

aver dayîş:

averê: bw. nizdiyê.

aver girotiş:

aver kewtiş:

aver qise: bw. vatişê vernî.

aver şiyayîş:

aver vetiş:

aver vindertiş:

aver vistiş:

avis: bw. digan, hor, awra, bi bar.

avis biyayîş: digan, hor, awra, bar ra biyayîş.

avisê: halê diganey.

avis kerdiş:

avis mendiş:

aviste: çiyê ke ameyo ravistiş. bw. raviste.

avistiş: bw. ravistiş.

avistayîş:

avlêr: yew bêj dar. bw. vilayêr, xarbêr.

avramî: yew fekê zıwanê Kurdî yo, ke başûrê walatî de qesey beno. bw. hewremanî, hewramî.

avrêk: Beytûlşebab ra girêdaya dewêka Çolemerîke.

avê: wexto ke cırne de hemtî kûwenê, mîrkût pirodayîş de hemtî çala cırne ra vila bena, eger dor norê cırne de ay hemtî gezî reyde pêser bo newera debo cırne, ay karî ra vajyeno *avêdayîş*. *Mehtî avê bide.

avê dayîş:

avsêm: bw. sihêrbazê.

avsêm biyayîş:

avsêm kerdiş:

avşo: awa ke şitişî vera bimano.

avzêlek: çiyê awino ke cayan ra bizeliqyo.

avzêlekîn: yew çiyê ke cay ra bizilîqe.

avzêm: çimey awa ke wesarî virazyo û ver bi amnanî ra peyswo. bw. çilunik.

pêş: bn. pêş, ber.

pêş de hatin:

pêş de birin: bn. pêşte birin.

pêş de dayin:

pêşanî: bn. nêzîkayî.

pêş de girtin:

pêş de ketin:

pêşgotin: bn. gotina pêşî

pêşde çûyin:

pêş de derxistin:

pêş de sekinîn:

pêş de avêtin:

avis: bn. ducan, dugan.

avis bûn: bi bar bûyin, hamile bûyin.

avisî: rewşa avisîyê.

avis kirin: hamile hiştin.

avis mayin: bn. hamile mayin

raxistî: tiştê ku hatiye raxistin.

raxistin:

hatin raxistin:

bî: navê celebê dar e.

avramî: devokek zımanê Kurdî ye ku di başûrê welat da tête axaftin. bn. Hewremanî.

avrêk: bi Beytûlşebabê ve girêdayî gundekî Çolemerîkê.

dayin ber: dema ku li ber dankutê da her dan tête kutandin, bi her lêxistina mîrkutê ra dan ji dankutê derdikeve û belav dibe, eger der û dora dankutê da ew dan bi dest û sivnik bête berhevkirin û carde bêxin cîrnê, ji vê karî ra tê gotin *dayin ber*.

dayin ber:

afsûn: bn. sihêrbazî.

afsûn bûyin: bn. sihêr bûyin.

afsûn kirin: Sihêr kirin.

avşo: awa ku ji ber şuştinê da bimîne.

şikalok: ev tiştê avî yê ku bi tiştan ra bizeliqe.

şikalokîn: ev tiştê ku bi cîkî ra bizeliqe.

avzê: çavkaniya avê ya biharê çê dibe û ber bi havînê diçike. bn. çavkanî, hekoke.

avzêmik: bw. çilunik.
aw(H₂O): *Awa bîrî, bîrî rê cal a.
 *Awa hêdî hêdî ma ecêbe tira dî.
awa bûyin: awa ke bûy dekwta.
awdo: doyo ke zaf awin bo.
awa firaqan: awa ke pê firaqî şiwuyayê.
awa germ: awa germe.
awa goştî: awa ke goşt tede pewjiya wo.
awa gulan: bw. qolonya.
awan: 1. Wareyo ke tede keye û ... ameyo viraştiş. * Datkeyna mi xo rê bano newe awan kerdo. 2. Êreyan der vinîbiyayîşê rojî. *Roj şî awan. * Roj bi pirjine nêlimyeno.
awan biyayîş: bw. virazyayîş.
awan kerdiş: bw. viraştiş.
aware¹: bar kerdiş; ca û waredê xo ra aqityayîş.
aware²: 1. Keso ke bê keye û serserî bo. *Cîranê ma aware aware gêreno.
 2. Veng ra vejyayîş. *Ez bêla sebeb aware biya, çew nêame bî.
aware biyayîş:
aware kerdiş:
awat: bw. hêvî.
awa werî:
awaz: bw. veng.
aw birrnayîş:
aw biyayîş:
awdar: bw. awdayox.
awdaye: cayo ke aw diyayo.
awdayîşê: îşê awdayîşê.
awdelan: namê yew dewda Pîranî.
aw de şiyayîş: pêlandê aw ver kewtiş.
aw de xeniqayîş:
awdiz:
awekî: têvera şiyayîşêya deştina du(di) tegelan.
awên: bw. neynik, nînik, nîlik.
awgêr: cayo ke aw tede pêser bo.
awgêrik: bw. dordorî.
aw girotiş:

avzêmik: çavkaniya avê yê piçuk.
av(H₂O): *Ava bîrê bi bîrê tehl e. *Ava hêdî hêdî me ecêb jê dî.
ava genî: awa ku bîn ketiye. bn. awa bîno.
avdew: dewê ku pirr avî be.
ava firaqan:
ava germ:
avagoşt:
ava gulan: bn. qolonya
ava: 1. Warê ku têda xanî û hwd. hatine çêkirin. * Pismama min ji xwe ra xanîkî nû awa kir. 2. Êvaran winda bûna rojê. *Roj çû awa. * Roj bi bêjingê nayê veşartin.
ava bûn:
ava kirin:
aware: koçber bûyin; ji cî û warê xwe veqetîn.
aware: 1. Kesê ku bê mal û serserî bimine. *Cîranê me aware aware digere. 2. Ji berbayî, hawante. *Ez ji berbayî aware bûm, kes nehatî bû.
aware bûn: ji berbayî hatin.
aware kirin: ji berbayî kirin.
hêvî:
ava vexwarinê:
awaz: bn. deng.
av birrîn:
av bûyin :
awdar: kesê ku av bide cîkî.
avdayî: ciyê ku hatiye avdanê.
avdan: îşê avdanê.
awdelan: navê gundekî Pîranê.
avê de çûyin: li ber pêlên avê ketin.
avê de xeniqîn :
avdiz:
 -
xudîk: bn. neynik.
avgêr: cihê ku av tede bête girtin.
avgêrik: bn. girdav, gerînek, gêjik.
av girtin:

awin: çiyô ke aw tede vêşî bo.
awinkî: çiyô ke sey (zê) aw bo.
awîşen: bw. zahtire.
awke: cayo ke mêrdim tede serê xo şiweno. bw. awkoke, çerx, hemam.
aw kewtiş: yew bêj nêweşey.
awle: bawer, înan.
awlê: bw. mîrkûtok.
aw pede kerdiş:
aw pede şiyayiş:
aw pirokerdiş:
awra: heywana ke bi pîze nêweş biba. bw. avis.
awra biyayiş: heywana ke bi pîze nêweş menda.
awra kerdiş: heywana ke avis menda.
awrêj: cayo ke tede mîz yena kerdiş. bw. kinefe.
aw rişnayiş: **1.** Mîz kerdiş. **2.** Aw vila kerdiş.
awrre: mêwa ke turê ya bindê ardî ra derg bo û kişta ya de biçikyo qabê ronayîşê yewna mêwe.
awrre kerdiş:
Awrupa: hîrê qitandê dinyara yew.
Awrupayî: sey Awrupa biyayiş.
aw şimitiş:
awta: bw. Etiya.
awtanayiş:
awtano:
aw vetiş:
aw xo ro kerdiş: serê xo şitiş.
awxî: bw. axuy, jar.
aw xo sero zelel kerdiş: erey kewtiş, mendiş, wextê xo de nêameyîş.
ax: **1.** wextê tûkerdişî vengo ke qirik ra vejyeno. **2.** Mana nîda(gazî) dana.
 *Ax li mino! *Ax antiş..ax!
ax kaşkerdiş:
ax û aman:
ax û wax:
ax û wax bîyayiş:

avî: tiştê ku av têda zêde be. bn. bi av.
avekî: tiştê ku wek avê be.
merze: *lat. satureja.* bn. catir, merze.
hemam: cihê ku meriv têda serê xwe dişu. bn. çalav, serşok.
avê ketin: cûrekî nexweşî.
bawer: bn. înan.
pizik: bn. pîrzik, xişrûk.
av pêde kirin:
av pêde çûyin:
av lêkirin:
avis: heywan ku bi zik nexweş be.
avis bûn: heywana ku bi hamila xwe nexweş be.
avis kirin: heywana ku hamile hatiye hiştin.
avrêj: cihê ku têda mîz têtê kirin.
av rijandin: **1.** Mîz kirin. **2.** Av belav kirin.
kebs: mêwa ku tûrê wê ji binê erdê ve bête dirêjkirin ji bo çikan mêweke nû.
kebs kirin:
Awrupa: ji sê qiteyên dinyayê yek.
Awrupayî: mina Awrupa, wek Awrupa.
av vexwarin:
vêra: bn. li vir.
wêrandin:
diwêre:
av derxistin:
av li xwe kirin: serê xwe şuştun.
axu: bn. jar.
pirrr dereng ketin:
ax: **1.** dema tif kirinê dengê ku ji qirikê dertê. **2.** Mana nîda (gazî) dide. *Ax gidno! * Ax li mino!
ax kêşandin:
ax û aman:
ax û wax:
ax û wax bûyin:

ax û wax kerdiş:

axa: keso ke wayîrê har û erdê vêşî û hûkmî bibo.

axayê:

axayê biyayîş:

axayê kerdiş:

axbandir: bw. xazlig, mezeleq.

axbet: bn. peynî. * Axbeta enî gûrî baş niya.

axbet sere de ameyîş:

axikan: Besnîya Semsûr ra girêdaya namê yew dewe.

axdikan: Besnîya Semsûr ra girêdaya namê yew dew.

axir: bw. peynî, netîce.

axirê: peynî de, netîce de.

axirzeman: peyniya zemanî.

axîn: bw. hesret.

axpîn: hara hewl a ke zad vêşî bido.

axret: bi gora bawerîya dînê îslamî mergî ra pey, dinya bîn de heyato ke newe destbide biko.

axretê:

axtirme: qantiro nerî bw. yaxtirme.

axu: bw. awxu, jar.

axu biyayîş: bw. jar biyayîş.

axu rokerdiş: bw. jar kerdiş.

axur: Ca û bano ke heywan tede stare beno.

ay!¹: **1.** Vera dejayîşî, vengo ke bêhemt kêra vejyo. **2.** Zamîrê nîşan kerdina kesê hîrine.

aya: **1.** Mana nîda dana. bw. acaba, gelo.

2. Zerfa nîşanê nawitişê çîdê makî.

ayam: hewra û pankey. bw. eyam.

*Ayam weş o.

ayan: bw. eşkera, vera çiman.

ayan beyan: bw. alem aşkera.

ayan biyayîş: bw. aşkera biayîş.

ayan kerdiş: bw. aşkera kerdiş.

ayar¹: meşka toraqî.

ax û wax kirin:

axa: kesê ku xwedî erd û axa zêde û hûkmê bibe.

axayî:

axayî bûn:

axayî kirin:

axbandir:

aqîbet: bw. dawî. *Aqîbeta vê karî baş niye.

aqîbet ser da hatin:

axikan: bi semsûra Besnî ve girêdayî navê gundekî.

axdikan: bi semsûr Besnî ra girêdayî navê gundekî.

axir: bw. dawî, netîce.

axirî: netîca dawî.

axirzeman: dawîya zemanê.

axîn: bn. ax kişandin.

axpîn: xaka(ax) baş a ku zad zêde dide. bw. axpîr.

axret: li gor bawerîya dînê îslamî piştê mirinê ew jiyana ku nû dest pê dike.

axretî: li gor bawerîya dînê îslamê jiyana piştî mirinê.

qantir: bn. hêstir.

axu: bn. jehr

axu bûn: bn. jahr bûn.

axu verişandin:

axur: bw. pange.

ay!: ji ber eşandinê dengê ku bêhemtê ji meriv derkeve.

gelo: bn. acaba.

ayam: rewşa hawayê. *Ayam xweş e.

aşkera: bn. berçav.

alem aşkera: ber çavê hemu xelkê, ayan beyan

aşkera bûyin: bn. berçav bûn.

aşkera kirin:

ayarşîrk: meşka toraqê.

ayar²: du çiyân yan zî gûran pêardiş.
ayar biyayîş: pêameyişêya du çiyân.
ayar kerdiş: pê ardlîşêya du çiyân.
ay bîn:
ayca: bw. weca, ewca.
ayet: her rêza sureyanê ke Quran anê meydan.
ayî: ziwane gedan de rakewtiş.
 bw. lorî. ela, lala.
ayî biyayîş:
ayî kerdiş:
ay ke:
aynan: zemîrê nişandayîşê vêşanîye.
aynefi: laletayn.
Ayneto: Diyarbekir ra girêdaya namê yew dewe.
ay ra:
ayre: cayo ke tede ariş tanyeno
ayo: zemîrê kesdê hîrinî.
az¹: nesil, qirn.
az²: dara ke pindê ya abiyo. bw. xilfê
aza: paştgêrandê muxtarîra yew. **2.** Endam.
azayê: îşê azayan.
azeb: keso (a) nêzewicyaye (a).
azab: merdîşî ra dime ceza ke axirete de bêro vênîyayîş.
azab antiş: ceza kaşkerdiş.
azab dayîş: ceza girotiş.
azab kerdiş: zahmet bide dayîş.
azad: keso ke xwiser bo.
azad biyayîş: xwiser biyayîş.
azadê: xwiserê, serbestiyê.
azad kerdiş: xwiser kerdiş, serbest kerdiş.
azan: dînê îslamî de qandê nimaj kerdişîrê veyndayîşê melay.
azar: bw. jan, dej.
azeryon: lat. caltha. Yew bêj vaş. bw. mexmorka zongî.
azgilêr: lat. *quercus*.

ayar: du tiştan yan jî îşan lihevanîn.
ayar bûn: lihev hatina du tiştan.
ayar kirin: lihev anîna du tiştan.
ewê dî:
ew cî:
ayet: her yek hevoka sureyên ku ji wan Quran pêk tete.
lorî: Di zimanê zarokan da raketin. Bn. elo.
lorî bûyin:
lorî kirin:
ewê ku:
ewan: zemîrê nişandana pirrjimarî.
bi rasthatî:
Ayneto: navê gundekî Diyarbekir ve girêdayî

ji ber wî:
aş: ciyê ku têda genim tete hêrandin.
ew: zemîrê nişandana kesê sêyemîn.
nifş: bn. nesil, nifş, role.
aj: pişkifîna darê. bn. çûz, firajî, şiv.
aza: ji alîkarên muxtar yek. **2.** Endam.
azatî: îşê azayan.
azeb: kesê nezewicî.
azab: piştê mirinê di axiretê da ceza ku bête dîtin.
azab kişandin: ceza dîtina piştî mirinê.
azab dayin:
azab kirin: zahmet pê dayîn.
azad: kesê ku li xwiser be. Serbest.
azad bûn: li xwiser bûn.
azadî: ba. serxwebûn, serbestî.
azad kirin: xwiser kirin, serbest kirin.

azan: di dînê îslamî da ji bo nimêjkirinê banga mele. bn. bang.
jan: bn. êş.
 -
dara çolik: lat. *quercus*.